

„Vše pro kamarády, čest a svobodu národa!“

Květoslav Prokeš a jeho role v protikomunistickém odboji

PETR MALLOTA

Na podzim 1948 měl 51letý major Květoslav Prokeš za sebou život plný zvrátů a dramatických situací. Během první světové války se jako mladík zúčastnil bojů proti carské armádě v Haliči, po vzniku Československa působil v jeho branné moci jako důstojník jezdeckva. S počátkem německé okupace zahájil v protektorátu odbojovou činnost, v níž posléze pokračoval i v zahraničí, kam byl nucen narychlo uprchnout před Gestapem. Vedle uniformy čs. armády oblékal rovněž stejnokroj Svobodných Francouzů. Po válce nadále působil v obnovené čs. armádě, ovšem vzhledem ke svým předchozím konfliktům s vedením zahraničního odboje i ke svému dosti svéráznému počínání byl v jejích řadách spíše trpěn. Definitivní tečku za jeho dlouhou vojenskou kariérou učinil komunistický puč.¹

Na počátku listopadu 1948 ohodnotili velitelé 48. pěšího pluku mjr. Prokeše stupněm kvalifikace *nevýhovující*, přičemž k tomu doplnili následující charakteristiku: *Pro záporné stanovisko k lidové demokratickému zřízení a k vy-moženostem národní a demokratické revoluce byl dán na dovolenou s čekáním.*² Údaje, které citovaný dokument obsahoval, ovšem neodpovídaly skutečnosti – mjr. Prokeš byl již v té době z armády propuštěn a jako politicky nežádoucí element si marně hledal civilní zaměstnání. A právě tehdy se začal odvíjet příběh plný nejasností a záhad, v jehož závěru skončily de-

sítky osob v komunistických žalářích a šest z nich, včetně mjr. Prokeše, 5. listopadu 1949 na pankráckém popravišti. Oficiálním důvodem pro takto masivní represivní zásah ze strany nové moci byla údajně příprava ozbrojeného protikomunistického převratu naplánovaného na polovinu května 1949. Jednalo se o reálné připravovanou akci, anebo šlo o konstrukci, respektive provokaci z dílny komunistických zpravodajských služeb? A byl mjr. Prokeš skutečně hlavou tohoto „spiknutí“, jak mu bylo prisuzováno, či jeho role spočívala v něčem úplně jiném?³

Impulzy pro protikomunistickou odbojovou činnost

To, co následovalo po Prokešově nuceném odchodu z armády, je dodnes zahaleno rouškou tajemství. Vyjeme-li z díkce trestního oznámení⁴, které bylo sestaveno především s pomocí výslechových protokolů mjr. Prokeše⁵ a dalších zatčených osob, tedy pokud pracujeme s verzí komunistických vyšetřovatelů, pak se před téměř sedmi desítkami let událo zhruba toto: Někdy v polovině listopadu 1948 navštívil mjr. Květoslav Prokeše generál justiční služby

1 K tomu viz studie MALLOTA, Petr: „Vše pro kamarády, čest a svobodu národa!“ Květoslav Prokeš a jeho místo v protinacistickém odboji. *Paměť a dějiny*, 2018, roč. 12, č. 1, s. 97–105.

2 *Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv* (dále jen VÚA – VHA), f. Kvalifikační listiny, kvalifikační listina Květoslava Prokeše, služební záznam z 2. 11. 1949.

3 Přehled literatury k tématu viz MALLOTA, Petr: „Vše pro kamarády, čest a svobodu národa!“ Květoslav Prokeš a jeho místo v protinacistickém odboji, s. 97.

4 ABS, f. Vyšetřovací spisy – Centrála (dále jen MV-V), vyšetřovací spis a. č. V-6297 MV, Prokeš Květoslav a spol. – mapa č. 1, trestní oznámení KV StB Praha na Květoslava Prokeše a spol. z 2. 7. 1949.

5 Tamtéž, Prokeš Květoslav a spol. – mapa č. 2, výslechové protokoly sepsané s Květoslavem Prokešem na KV StB Praha a ve vazbě Státního soudu Praha od 16. 5. do 13. 7. 1949.

Prokeš během lázeňského pobytu. Tehdy nemohl tušit, že zemře na komunistické šibenici.

Foto: archiv rodiny

ve výslužbě Samo Korbel (1909–1997), který stál v období třetí republiky v čele justiční služby čs. armády. Oba staří vojáci otevřeně hovořili o politických poměrech i o čistkách v armádě a celkem logicky se dotkli i otázky odchodu do exilu. A byl to právě gen. Korbel, jenž se tehdy svěřil mjr. Prokešovi s úmyslem ilegálně opustit komunistické Československo

a v té souvislosti ho požádal o pomoc s uskutečněním tohoto kroku.

Během rozmluvy se mjr. Prokeš a jeho host věnovali také konfliktům mezi představiteli poúnorového exilu a negativním důsledkům těchto sporů pro koordinaci domácího a zahraničního odboje. Přitom zvažovali možnost, že by hlavní úkol gen. Korbela, s nímž by odešel za hranice, spočíval

ve sjednocení vojenské části exilu. Za jeho nejvyšší autoritu považovali bývalého velitele Čs. samostatné obrněné brigády ve Velké Británii, divizního generála Aloise Lišku. Nakonec však tento plán odložili na neurčito s tím, že nyní je zapotřebí gen. Korbela na Slovensku, kde bude jeho přičiněním postupně vznikat protikomunistické podzemí (Korbel nakonec odešel do exilu v květnu 1949, jeho roli na Slovensku prý převzal prof. Imrich Karvaš). Jednání s gen. Korbelem bylo údajně prvním impulzem pro protikomunistickou odbojovou činnost mjr. Prokeše.

V roce 2011 vyšly na Slovensku vzpomínky gen. Korbela. Ty začal tento exulant sepsávat v 70. letech minulého století. Jednoznačně z nich vyplývá, že k výše popsanému jednání mezi ním a mjr. Prokešem došlo a že Prokešova organizace plánující převrat (viz dále) skutečně existovala. Slovenský generál však ve svých memoárech roli „organizátora převratu na Slovensku“ v podstatě popírá a zdůrazňuje především svůj tehdejší zájem dostat se s pomocí Prokešovy ilegální organizace na Západ. Zajímavé bezesporu je, že o mjr. Prokešovi mluví jako o neseriózním muži, kterého nebral s jeho plánem na svržení komunistické vlády ani on, ani ostatní vážně.⁶ Tyto výroky jsou však poněkud v rozporu s Korbelovým vlastním jednáním, neboť se ve skutečnosti s tímto *táračem* (tlučhubou) dlouhodobě stýkal a vlastně se mu vydal všanc stejně jako jeho příbuzní, kteří byli součástí Prokešova podzemí, o dalších zapojených odbojářích ani nemluvě. Všichni tito lidé by tedy po mnoho měsíců riskovali svůj život navzdory přesvědčení o nekompetentnosti tohoto muže a nesmyslnosti jeho plánů. To nezní příliš věrohodně.⁷

Jako další významný milník na cestě majora Prokeše k zahájení protikomunistické odbojové činnosti uvádí

6 KORBEL, Samuel Karol: *Paměti*. ÚPN, Bratislava 2011, s. 176–194.

7 Při čtení Korbelových vzpomínek se nelze ubránit poněkud rozpačitému dojmu. Autor se např. vychloubá tím, že po svém odchodu na

trestní oznámení událost z poloviny prosince 1948. Tehdy se za dveřmi Prokešova pražského bytu objevil neznámý, asi 40letý muž vysoké postavy, jenž mu předal jakýsi lístek. Překvapený adresát v něm prý poznal rukopis svého kolegy z armády pplk. Aloise Šedy (1908–1999), který se v té době nacházel za hranicemi, kde byl ve službách amerických zpravodajských služeb. V doručeném lístku prý stálo: *Pozdravuji Tě, v čele je známá osoba z kruhu pres. Beneše a apeluji na spolupráci.*⁸

Jakmile major vzkaz dočetl, požádal muže, aby se mu nějak legitimoval. Neznámý prý pohotově vytáhl z kapsy jakýsi kruhový odznak s červeným lemováním velikosti pětkoruny, v jehož středu stálo: *Spojka 10*. Když ani tento „průkaz totožnosti“ nedůvěřivému adresátovi nestačil, předložil mu neznámý občanskou legitimaci na jméno Pláteník z Jindřichova Hradce. Poté mu předal ještě další Šedův vzkaz: *Organisujte podobně zpravodajskou službu jako v roce 1939 a připravujte podobný počín, jak se připravoval pro převzetí moci v Praze, Brně a Bratislavě. Oznamte, zda budete spolupracovat v tomto směru, zda nám můžete hlásit, jaká je situace v ČSR, pomocí této spojky.*⁹

Příchozí, který rozhodně nemarnil čas, vyzval majora Prokeše k okamžitému vyjádření, ten to ovšem celkem logicky odmítl s tím, že si vše musí nejprve rozmyslet. V příštích dnech se pokusil identitu spojky ověřit s pomocí svého známého prokuristy Josefa Malínského z Prahy, respekti-

ve jeho syna. Mladík z jeho popudu vyrazil do Jindřichova Hradce, aby záhadného Pláteníka vyhledal. Když ho tam skutečně našel, předal mu Prokešův dopis, v němž major souhlasil s budováním organizace, která bude připravovat podobně jako v roce 1939 svržení režimu, a žádal konkrétnější pokyny ve věci zpravodajské činnosti.

K dalšímu osobnímu setkání mezi „Spojkou 10“ a majorem Květoslavem Prokešem došlo za několik dní opět u majora v bytě. Bylo krátké, neboť neznámý muž jej pouze informoval o tom, že odchází do Německa a neví, kdy se vrátí zpět. Nakonec se tak stalo o několik týdnů později, na počátku února 1949, kdy kurýr tlumočil stanovisko pplk. Šedy, totiž souhlas s vytvořením odbojové organizace. Ukázalo se, že to byl poslední kontakt obou mužů, jelikož se „Spojka 10“ již nikdy neukázala.

Historik Ivo Pejčoch, který se Prokešovou činností zabýval v několika studiích, považuje veškeré okolnosti týkající se „Spojky 10“ za krajně podezřelé a ve své knize *Vojáci na popravišti* k tomu poznamenává: *Tento moment patří k těm, které svědčí o vykonstruovanosti celého puče. Bratři Alois a Ferdinand Šedovi skutečně významným způsobem organizovali protikomunistický odboj, ovšem v čistě zpravodajské rovině, a neexistuje jediný důkaz, že by kohokoliv vyzývali k ozbrojenému povstání. Stejně tak představa kurýra zpravodajské služby prokazujícího se plackou s nápisem „Spojka č. 10“ vyvolává spíše představu scény z komediálního filmu.*¹⁰

Budování protikomunistické odbojové organizace

Zahájení systematického budování rozvětvené protikomunistické odbojové organizace chystající ozbrojený převrat tedy spadá právě do konce roku 1948, kdy se na scéně objevila „Spojka 10“. Prokešova ilegální činnost nakonec probíhala více než čtyři měsíce, než ji uřadila mohutná zatýkácká akce StB a OBZ. V čase, který byl majorovi Prokešovi a jeho lidem vyměřen, se konalo především sondování potenciálních spolupracovníků a posléze jejich zapojování do vznikající sítě. Na vytipované osoby se obracel buď Prokeš osobně (používal krycí jméno „Květa“), anebo prostřednictvím spojek, mezi nimiž figurovala např. studentka Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Dagmar Tůmová, roz. Kuřířková, živnostnice Marie Svobodová z Prahy (jejím zetěm byl gen. Korbel), Prokešova neteř studentka Ludmila Křesinová z Prahy se svou matkou a také úředník Bořivoj Pospíšil z Brna.

V rámci příprav na ozbrojené vystoupení byly prý vytvářeny „spící“ odbojové buňky v jednotlivých vojenských posádkách i ve významných civilních institucích. Mezi první členy Prokešovy organizace se zařadili pražský advokát JUDr. Jaroslav Borkovec (jeho bratr byl významným pražským kriminalistou, přednostou Oblastní kriminální úřadovny), kriminální rada ve výslužbě JUDr. Rudolf Hrbek, Prokešův bratranec Vladimír Fronc, který pracoval v Praze jako

Západ neposkytl americkým zpravodajským službám přes jejich naléhání jakékoliv citlivé informace o komunistickém režimu, a kvůli tomu byl prý jimi dokonce sankcionován (jinými slovy svým zachráncům odepřel v jejich boji s komunistickým režimem jakoukoli pomoc). Nelze si nepovšimnout skutečnosti, že na několika místech gen. Korbel smířlivě hodnotí Husákův režim a staví se pouze do role oběti všemocného gen. Bedřicha Reicina (1911–1952), přednosty vojenského obranného zpravodajství (OBZ), následně náměstka ministra národní obrany, který byl později popraven vlastními soudruhy v procesu s Rudolfem Slánským. Zmiňuje se rovněž o svém zájmu dosáhnout úplné rehabilitace. Je tedy otázkou, zda je jeho výpověď o roli v Prokešově organizaci skutečně ve všech bodech objektivní, anebo zda nebyla alespoň zčásti determinována snahou si pro všechny případy „neuškodit“.

8 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-6297 MV, Prokeš Květoslav a spol. – mapa č. 1, trestní oznámení KV StB Praha na Květoslava Prokeše a spol. z 2. 7. 1949.

9 Tamtéž.

10 PEJČOCH, Ivo: *Vojáci na popravišti. Vojenské osoby, popravené v Československu z politických důvodů v letech 1949–1966 a z kriminálních příčin v letech 1951–1984*. Svět křidel, Cheb 2011, s. 262.

Škpt. Vratislav Janda z vojenské posádky Pelhřimov
Repro: časopis Konfederace politických vězňů Pieta

bankovní úředník, dále škpt. Vratislav Janda z posádky Pelhřimov, majitel autodílny v Přerově Oldřich Vodička (jednalo se o bývalého příslušníka Čs. samostatné obrněné brigády v Británii), pplk. Václav Kopečný z Brna (zařazen u Velitelství 3. oblasti) a přednost stаницe na brněnském vlakovém nádraží Jaroslav Benešovský. Materiály StB k těmto lidem řadí i někdejšího velitele 2. čs. samostatné paradesantní brigády v SSSR brigádního generála Vladimíra Příkryla, jenž v inkriminovanou dobu působil jako posádkový velitel v Brně. Zde je ovšem nutno konstatovat, že dotyčný tuto svou údajnou roli jak tehdy, tak později zcela odmítal (přes veškerý nátlak vyšetřovatelů se přiznával pouze k setkání s Prokešem, které ovšem podle něj nikdy nemělo podobu jednání o puči).¹¹

Prokešova odbojová organizace se podle StB postupně rozrůstala, přičemž v Praze začal fungovat i jakýsi její štáb. Tvořili ho major Květoslav Prokeš, JUDr. Rudolf Hrbek a JUDr.

Jaroslav Borkovec. Posledně jmenovaný v něm zastával funkci politického poradce a vyjadřoval se tak zejména k uspořádání popřevratových poměrů. Podle předběžných úvah měly nový stranický systém tvořit tři zastřešující politické subjekty – Strana socialistické levice, Občanské pravice a Strana středu. Komunisté měli být donuceni odejít do opozice. Prý se již jednalo i o personálním obsazení jednotlivých ministerstev, např. s komunisty vězněným a později popraveným generálem Heliodorem Píkou se počítalo jako s ministrem národní obrany. K exilovým politikům si tandem Prokeš – Borkovec zachovával dosti rezervovaný postoj, oba muži je totiž vinili z politiky vedoucí k tragickým únorovým událostem roku 1948.

Plány na provedení převratu

Vzhledem k povaze akce a jejímu konečnému cíli byl vypracován operační plán. Jako datum převratu určil major Prokeš 17. květen 1949, přičemž hodina „H“ byla stanovena na třetí hodinu v noci. Ozbrojené vystoupení proti totalitnímu režimu mělo zahájit 70 samopalníků z posádky Pelhřimov pod velením štábního kapitána Vratislava Jandy. Tento přepadový oddíl by nákladní vozy vysadily na okraji Prahy, konkrétně v Krči.

Tam by již čekal JUDr. Rudolf Hrbek, který by nejprve 20 mužů navedl k pankrácké věznici, sám by poté se zbylými 50 vojáky odjel ke Krajskému velitelství StB Praha v Bartolomějské ulici. Tamější policejní budova byla totiž první položkou na seznamu cílů určených k neutralizaci, a snad právě proto se měla posléze stát – a v tom je jistý paradox – hlavním stanem povstalců. Bývalý kriminální rada Hrbek prý celou akci detailně promýšlel a věřil v její hladký průběh. Vycházel přitom jak z vlastních zkušeností

s fungováním policejní budovy, tak z informací, které mu údajně tajně předával vrchní revírní inspektor Josef Prokoš, který v Bartolomějské sledoval početní stav stálé služby StB.

Jakmile by povstalci donutili příslušníky StB v Bartolomějské, aby se vzdali a propustili vězně, zamířili by Jandovi samopalníci co nejrychleji k Československému rozhlasu na Vinohradskou třídu (tehdy Stalinovu). Ovládnutí rozhlasu bylo totiž klíčovým bodem celého plánu, neboť odtud by JUDr. Rudolf Hrbek přečetl připravený projev. V něm by vyhlásil stanné právo, rozpuštění SNB a milicí, zastavení činnosti všech politických stran a tisku. Současně by oznámil, že pořádkovou službu dočasně přebírá armáda. Následovala by také výzva, aby se „vyakčnění“ státní zaměstnanci, armádní důstojníci a příslušníci SNB neprodleně dostavili na svá původní působiště.

Současně s akcí v Československém rozhlase měl být veden úder i na pankráckou věznici, v níž se nacházelo značné množství politických vězňů. S nimi se počítalo pro další operace povstalců. Trestní oznámení přichází s tím, že odbojáři podobně jako v Bartolomějské disponovali i ve věznici Praha-Pankrác tajným zdrojem informací. S poměry panujícími za jejími zdmi je prý seznámil vrchní tajemník vězeňské správní služby a vrchní kontrolor věznice Václav Vinš. Odbojáři se od něj prý dozvěděli o náladách panujících mezi dozorcí. Ti by podle Vinše v případě povstání sami propustili politické vězně a nekladli by odpor.

Pro úspěšné obsazení pankrácké věznice údajně povstalci chystali lest: V určený čas by k ní přijela skupina příslušníků StB provádějící eskortu vězňů, což byl v té době obvyklý jev, neboť na místě fungovala i vazební věznice StB. Ve skutečnosti by se jednalo o odbojáře vybavené služebními

11 Gen. Vladimír Příkryl se opakovaně pokoušel o revizi svého případu, na jeho popud se okolnostmi jeho zatčení, násilného vyšetřování a odsouzení zabývala v roce 1960 také Inspekce ministra vnitra, která jeho stížnost označila za oprávněnou. Viz ABS, f. Inspekce MV ČSSR, I. díl (dále jen A 8/1), inv. j. 866, Vladimír Příkryl.

legitimacemi a odznaky ukořistěnými předtím v Bartolomějské. Poté, co by jim nic netušící dozorcí povolili vstup, došlo by k jejich zneškodnění a otevření hlavní brány, již by do areálu pronikl oddíl dvaceti Jandových samopalníků čekajících doposud v záloze. Ti by následně spolu se skupinou falešných policistů a jejich „vězňů“ zlomili jakýkoli odpor a převzali nad zařízením kontrolu. Podle původních plánů měl mjr. Prokeš působit právě v těchto místech, přičemž jeho úkol údajně spočíval ve zformování osvobozených politických vězňů do akceschopného oddílu.

Krajské velitelství StB Praha, Československý rozhlas a věznice Praha-Pankrác údajně nebyly jedinými cíli povstalců. Počítalo se s obsazením dalších klíčových bodů nejen v Praze, ale i v jiných městech (sekretariátů KSČ, ministerstev, budovy Generálního štábu, pošt, telefonních ústředien atd.). Tak se to alespoň dočteme v trestním oznámení, které přináší i konkrétnější údaje: major Prokeš prý např. uložil pplk. Františku Hynkovi z Litoměřic, aby ovládl vysílací stanici v Mělníce a zároveň vyslal na pomoc povstalcům do metropole motorizované dělostřelectvo a tanky z posádky Žatec posílené navíc oddílem ženistů. Přednosta stanice v Brně Jaroslav Benešovský zase obdržel instrukce týkající se zajištění přepravy tanků z Vyškova do Prahy na přistavených vagonech. Vojské posádky Litoměřice a Milovice měly včas ze svých skladů poskytnout pancéřové pěsti a miny, kterými by povstalci v pražských ulicích získali převahu nad obrněnými vozidly SNB. O zahájení hazardní operace měli být spiklenci vyrozuměni prostřednictvím Prokešových telegramů a dopisů. V této souvislosti jistě stojí za zmínku, že některé z nich nalezneme v operativní části vyšetřovacího spisu StB, zde je ovšem namístě opatrnost, neboť se

JUDr. Jaroslav Borkovec, nejbližší Prokešův spolupracovník, byl za války rovněž příslušníkem II. odboje Foto: ABS

může jednat o podvrh z dílny komunistických zpravodajských služeb.

Likvidace protikomunistické odbojové organizace

Pátek třináctého je pověřivými lidmi obvykle vnímán jako nešťastný den. S jistotou můžeme říci, že v pátek 13. května 1949 vyslal major Prokeš do Brna trojici spojek - neteř Ludmilu Křesinovou s její matkou a úředníka Bořivoje Pospíšila, aby předali dopisy a písemné instrukce pplk. Václavu Kopečnému, gen. Vladimíru Přikrylovi a přednostovi vlakové stanice v Brně Jaroslavu Benešovskému.

Ještě předtím, než Květoslav Prokeš zjistil výsledek jejich cesty, došlo k události, která vyvolává mnohé spekulace. V sobotu 14. května večer ho navštívil JUDr. Jaroslav Borkovec, který jej informoval o horké novince, totiž o kontaktu s jinou ilegální vojenskou skupinou v Praze, jež zprostředkoval Vladimír Fronc. V souvislosti s tím žádal instrukce, jak si v této

nové situaci počínat. S Prokešem se nakonec dohodli na zahájení rozhovorů s neznámými odbojáři.

Ke konspirační schůzce došlo 15. května 1949 ve Froncově bytě na Národní třídě v Praze (za Prokešovu organizaci byli kromě Fronce přítomni také Borkovec a Janda). Dorazil na ni muž, jenž se představil jako Miloš Vokurka. Jeho tehdejší vystupování nelze označit jinak než za krajně podezřelé. Ne snad proto, že přítomné odrazoval od jejich záměru provést v noci na 17. května 1949 protikomunistický převrat argumentem o nezralé době - to byl jistě zcela adekvátní postoj. Proč ale jedním dechem dodával, že jeho organizace má připravený vlastní převrat na červenec téhož roku? A proč kategoricky prohlašoval, že pokud kdokoli něco podobného, tedy protikomunistický převrat, zahájí před jím preferovaným červencovým termínem, jeho lidé tento pokus sami vojensky potlačí, neboť ho budou považovat za provokaci KSČ? Vskutku bizarní výpověď, která měla Prokešovy lidi varovat. Na otázky odbojářů navíc údajně Miloš Vokurka odpovídal neurčitě a neustále se odvolával na nutnost konzultovat vše se svými druhy. Nakonec došlo k dohodě, že se sejdou na dalším „koordinačním“ setkání zástupců Prokešovy a Vokurkovy ilegální organizace. Mělo k němu dojít druhý den, tedy 16. května 1949, avšak nikdy se neuskutečnilo.

V reakci na rozbíhající se jednání se zástupcem údajně rozvětvené odbojové organizace promýšlel mjr. Prokeš odložení celé akce. Tento krok nakonec učinil, nicméně nestalo se tak kvůli „Vokurkově“ příchodu na scénu. Večer 15. května 1949 se totiž hlavní organizátor převratu dozvěděl od rozrušené Dagmar Tůmové, že v Brně byla zatčena spojka Bořivoje Pospíšil a že v Praze kdosi sledoval její taxi.¹² My dnes již víme, že odložení termínu

12 Zprávu o zatčení Bořivoje Pospíšila přinesla do pražského bytu Ludmily Křesinové, kde se tehdy nacházela i Dagmar Tůmová, jakási žena z Brna, která chtěla mjr. Prokeše varovat. Když Tůmová odjízďděla s důležitou informací domů, povšimla si, že vůz taxi někdo sleduje. Ve vyšetřovacím spise se nalézá záznam o výslechu řidiče autotaxi, který musel vysvětlovat, proč setrásal sledovací vůz. Viz ABS,

povstání nemohlo na tragickém běhu událostí nic změnit, rozsáhlé zatýkání Prokešových lidí bylo v plném proudu. Na majora přišla řada 16. května 1949 ve čtyři hodiny ráno.

Záhada č. 1: Jak a proč došlo k likvidaci Prokešovy odbojové organizace?

Jak již bylo uvedeno, Prokešův plán na provedení ozbrojeného protikomunistického převratu je od začátku do konce obestřen tajemstvím. První záhada, na kterou v souvislosti s jeho organizací narazíme, spočívá v odhalení důvodu jejího rozkrytí a likvidace. Jinými slovy, jak se vlastně příslušníci komunistické tajné policie a vojenského obranného zpravodajství dostali na její stopu?

Došlo k tomu kvůli zatčení Bořivoje Pospíšila v Brně, kterého tam major Prokeš vyslal 13. května 1949, aby jednal s pplk. Václavem Kopečným, gen. Vladimírem Přikrylem a Jaroslavem Benešovským? Anebo důvod spočíval v napojení Vladimíra Fronce na záhadnou postavu Miloše Vokurky, s nímž se konala 15. května 1949 schůzka v Praze?

Či je zde ve hře dlouhodobá řízená provokace Státní bezpečnosti (popř. vojenských zpravodajců), která nechala věci dojít téměř do finále, tedy až k termínu povstání, aby právě v tu chvíli proti odbojářům zakročila?¹³ Kdo by ovšem v takovém případě byl onou temnou postavou, tedy provokatérem? Některé teorie označovaly za komunistického provokatéra dokonce samotného mjr. Prokeše, na jehož adresu např. gen. Přikryl ve svých vzpomínkách uvedl: *V Pro-*

*kešovi vidím provokatéra, který svým neuváženým jednáním a pochybnými osobními vlastnostmi strhl do katastrofy mnoho nevinných osob.*¹⁴ Jiné pak spekulovaly nad provokační rolí nejvyšších představitelů komunistické moci: *Ale co jestli Prokeš a spol. byla provokace, jestli hlavou 17. května byl Reicin, Závodský či někdo jiný a jestli tu někdo, třeba právě Slánský, kvůli Přikrylovi měl zájem odstranit Prokeše, tohoto rytíře smutné postavy?* vypověděl např. v roce 1954 jeden z hlavních aktérů politického procesu s Květoslavem Prokešem, nechvalně proslulý vojenský prokurátor Juraj Vieska.¹⁵

V záležitosti dekonspirace Prokeše a jeho lidí začneme poslední možností, tedy řízenou provokací. Pro tuto variantu – když vyloučíme výše zmíněné teorie, pro které nenalezneme v pramenech oporu – se asi nejvíce nabízí podivná „Spojka 10“, která se v prosinci 1948 objevila přímo u Prokeše v bytě. Muž, jenž se označoval za Pláteníka z Jindřichova Hradce, vlastně Prokeše vyzval k budování protikomunistické organizace a údajně k přípravě ozbrojeného povstání, čímž prý vyřizoval instrukce od pplk. Aloise Šedy ze zahraničí, který tam v té době skutečně dlel a pracoval pro americké zpravodajské služby. Argumenty, jež formuloval historik Ivo Pejčoch, nelze brát na lehkou váhu – podezřelé chování (absurdní předložení jakéhosi identifikačního odznaku) a podivné instrukce (tedy výzva k ozbrojenému povstání). Nicméně položme si otázku, proč by onen provokatér, tedy „Spojka 10“, navštívil Prokeše pouze třikrát a pak by, paradoxně ve chvíli, kdy by si získal jeho důvěru, najednou nenávratně zmizel

ze scény? S Prokešem se setkal naposledy na počátku února 1949 (tedy tři a půl měsíce před zatýkací vlnou) a pak se u něj již nikdy neobjevil. Vlastně vyklidil pole ještě předtím, než ilegální organizace vůbec zahájila jakoukoli činnost. Takové počínání nedává příliš smysl. Pokud by šlo o skutečného provokatéra StB, kontakty s Prokešem a jeho lidmi by nejspíše pokračovaly a dotyčný by se snažil podílet se na budování organizace nebo její činnost alespoň kontrolovat. Nic takového se ovšem, jak víme, nestalo.

Když si pečlivě přečteme kurýrem tlumočené instrukce, zjistíme, že se v nich o protikomunistickém povstání vlastně nemluví, tento úkol v nich figuruje nanejvýše implicitně s odkazem do budoucna. Stanovení konkrétního data převratu a provádění příprav na něj byla Prokešova iniciativa, do ničeho podobného ho „Spojka 10“ nenutila. Ta se samozřejmě chovala zvláště, když se před majorem identifikovala jakýmsi odznakem. Můžeme ovšem právě to považovat za dostatečný důkaz její temné role? Ze skutečnosti na podobné „špionážní absurdity“ narazíme poměrně často, navíc opravdu nelze vyloučit, že někteří Šedovi kurýři podobný identifikační odznak používali a „Spojka 10“ se mohla domnívat, že s tím mjr. Prokeš obeznámen.

Na základě archivního výzkumu se autorovi podařilo odhalit skutečnosti, které roli „Spojky 10“ staví do zcela jiného světla. Klíčovým dokumentem je dochovaný spis Inspekce ministra vnitra. Tato složka tehdy prováděla revizi případů, kde bylo podezření na tzv. porušení socialistické zákonnos-

f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-6297 MV, Prokeš Květoslav a spol. – mapa č. 1, výslechový protokol sepsaný s Jaroslavem Černickým na KV StB Praha dne 16. 5. 1949.

13 Možnost provokace považuje za velice pravděpodobnou např. historik Ivo Pejčoch, který navíc tvrdí, že celá ilegální činnost spočívala pouze v diskusích a rozhovorech, aniž by tuto verbální rovinu překročila. PEJČOCH, Ivo: *Protikomunistické puče. Historie pokusů o vojenské svržení komunistického režimu v Československu v letech 1948–1958*. Svět křidel, Cheb 2011, s. 70–89.

14 PŘIKRYL, Vladimír: *Za vlády tmy*. Naše vojsko, Praha 1993, s. 72.

15 KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno 2008, s. 94–96. Juraj Vieska (1913–1965) se tehdy nacházel ve výkonu trestu, neboť se stal stejně jako generální tajemník KSČ Rudolf Slánský (1901–1952), velitel vojenského obranného zpravodajství Bedřich Reicin a velitel StB Osvald Závodský (1910–1954) obětí vnitrostranických čistek.

ti, tzn. i na použití provokací ze strany komunistických zpravodajských služeb. A právě její vyšetřovatelé v polovině šedesátých let zkoumali z podnětu manželky popraveného majora Prokeše totožnost „Spjoky 10“. A jaký byl výsledek? Podle jejich zjištění šlo o obchodního zástupce Eduarda Pláteníka z Jindřichova Hradce, jenž skutečně pracoval pro americké tajné služby. Prokazatelně ho navštěvovali kurýři z Německa, jimž pomáhal s plněním jejich úkolů a ve svém bytě jim poskytoval azyl. Když StB zpravodajskou síť, jejíž součástí Pláteník byl, v březnu 1949 rozbila, uprchl dotyčný do Německa. Režim se pomstil na jeho manželce, kterou poslal za údajné trestné činy veležrady a vyzvědačství na 14 let do žaláře.¹⁶ V případě „Spjoky 10“ se tedy podle všeho jednalo o skutečného odbojáře, který se před zatčením musel spasit útekem do Německa, a proto se u majora Prokeše již nikdy neukázal.

Za další mimořádně podezřelý moment z hlediska dekonspirace Prokešovy organizace lze bezpochyby označit jednání muže, který se před jeho lidmi tituloval jako Miloš Vokurka. Připomeňme, že na schůzce s nimi tvrdil, že má vlastní organizaci, která plánuje protikomunistický převrat na červenec 1949, že je připraven potlačit jakoukoli akci jiné organizace před tímto datem, protože ji považuje za komunistickou provokaci, a že se neustále odvolával na nutnost vše konzultovat se svými spolupracovníky. Navíc se zde zahájení zatýkání velice podezřele kryje právě s jeho „příchodem“ na scénu. S Jaroslavem Borkovcem a dalšími se sešel 15. května 1949 a v podstatě již ten den se rozběhlo zatýkání Prokešových odbojářů. I další indicie zdánlivě svědčí o tom, že máme co do činění s komunistickým provokaté-

Záhadný Miloš Borovička alias Miloš Vokurka
Foto: ABS

rem: muž, který pracoval jako strojní inženýr, se ve skutečnosti jmenoval Miloš Borovička a byl nejprve soudem zproštěn obžaloby. Při studiu některých podkladů navíc vzniká dojem, že StB o jeho skutečnou či smyšlenou činnost neprojevovala přílišný zájem. Slibné stopy však zřejmě vedou do slepé uličky. Později byl totiž Miloš Borovička alias Miloš Vokurka znovu zatčen a komunistický tribunál mu vyměřil deset let těžkého žaláře. Chybí rovněž jakákoliv zmínka o jeho případné dvojité roli. Dokonce ani v materiálech z 60. let, kdy se Borovička alias Vokurka domáhal revize svého odsouzení, nic podobného nezaznělo.¹⁷ Pokud by byl provokatérem, kterého by odklidili vlastní lidé, jistě by se o této křivdě rozmluvil. Zdá se, že dotyčný byl pouhým mluvkou, hochštaplerem, který za toto svoje chování draze zaplatil, neboť ho napojení na skutečné odbojáře stálo léta života za mřížemi. I takové příběhy psala padesátá léta.

Pozadí zatčení spojky Bořivoje Pospíšila

Dostáváme se tak ke třetímu možnému důvodu odhalení Prokešovy organizace, tedy k zatčení jeho spojky Bořivoje Pospíšila v Brně 15. května 1949. Třináctého května 1949 odeslal major Prokeš své spojky do Brna, aby tam předaly instrukce pplk. Václavu Kopečnému, gen. Vladimíru Přikrylovi a přednostovi stanice Jaroslavu Benešovskému. V tajné zprávě OBZ z 15. května 1949, kterou autor objevil v operativní části předmětného vyšetřovacího spisu, se k tomu píše: *Dne 14. 5. 1949 dostavil se k našemu oddělení v 10.46 hod. pplk. Kopečný Václav od autoslužby VO3 (Velitelství oblasti 3 – pozn. autora) a hlásil, že před chvílkou se k němu dostavila jedna mladší žena, dala mu do ruky lístek, který přikládám (příl. 1) a dle jehož obsahu ženu za Kopečným posílá nějaký „Květa“. Současně tato žena žádala Kopečného o schůzku. Pplk. Kopečný si s ní umluvil schůzku na 13.00 hodin před VO3. Pplk. Kopečný obdržel od nás instrukce pro další jednání s ženou.*¹⁸

Jak je z tajné zprávy patrné, adresát Prokešových pokynů pplk. Václav Kopečný zradil (anebo se obával, že jde o provokaci?) a po návštěvě Ludmily Křesinové vše iniciativně ohlásil orgánům Obranného zpravodajství. Dodejme, že na schůzce s Prokešovou spojkou Bořivojem Pospíšilem, která již byla monitorována zpravodajskými službami, se Kopečný osobně setkal jak s Pospíšilem, tak s Benešovským, přičemž získal informace i o dalších odbojářích. Tajná zpráva lakonicky uvádí, co se po skončení schůzky dělo: *Pplk. Kopečný na to ihned odjel na VO3 k 5. odděl. a zde vše ve 20.00 hod. hlásil.*¹⁹ O dalších krocích bezpečnostních složek tajné dokumenty rovněž informují: vojenští zpravodajci sdě-

16 ABS, f. A 8/1, inv. j. 1387, Květoslav Prokeš a spol.

17 Tamtéž, inv. j. 1074, Ing. Emil Borovička.

18 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-6297 MV, Prokeš Květoslav a spol. – operativní podsvazek č. 1, zpráva 5. odděl. Velitelství oblasti 3 o šetření ve věci Květoslav Prokeš a spol. pro 5. odděl. Hl. štábu z 15. 5. 1949.

19 Tamtéž. Inkriminovaný záznam je možné ve vyšetřovacím spise porovnat s dochovaným výslechovým protokolem pplk. Václava

Pplk. Václav Kopečný - zradil, anebo se domníval, že je obětí provokace?

Foto: VÚA - VHA

lili své poznatky Státní bezpečnosti a spolu s ní zahájili hon na odbojáře v Praze i jinde.

Vypadá to tedy, že právě tento okamžik zapříčinil likvidaci odbojové organizace Květoslava Prokeše a že jsme tak záhadu jejího rozkrutí, která měla fatální následky pro stovky lidí a pro některé znamenala smrt, odhalili. Za vším bylo udání Prokešova kolegy z armády. Ale možná to tak jednoduché nakonec přece jen nebude.

Z archivních pramenů totiž vyplývá, že ani StB nezůstala stranou dění, když podnikla vlastní vědomé či nevědomé pokusy infiltrovat Prokešovu organizaci. Na Vladimíra Fronce se

26. března 1949 obrátil jakýsi Rákos (později se tento muž Froncovi svěřil, že se údajně jmenuje Zdeněk Váša), jenž o sobě prohlašoval, že je odbojářem, který kvůli zásahu komunistické tajné policie přišel o spojení s ilegalitou. Pomoc hledal právě u Prokešova bratrance, donesl dokonce jakýsi moták z pankrácké věznice, jímž se u něj pokoušel vzbudit důvěru. V operativní části vyšetřovacího spisu nalezneme několik zpráv o schůzkách Rákose s Froncem, z nichž je jasné, že je dotyčný provokatérem. Navíc se dochovaly i instrukce zatýkáckému komandu, které jmenují Rákose jako vlastního agenta, vedle něj pak stejným způsobem zmiňují i jakéhosi štábního kapitána Jaroslava Pecháčka.²⁰ Nezdá se ovšem, že by Vladimír Fronc Rákosovi prozradil existenci Prokešovy organizace, neboť mu prý nedůvěřoval. Ani jednoho z uvedených spolupracovníků StB se nicméně zatím autorovi nepodařilo ztotožnit.²¹

Záhada č. 2: Termín 17. května 1949

Záhadu „událostí 17. května 1949“ nicméně nelze redukovat pouze na otázky spojené s odhalením Prokešovy odbojové organizace. Je zde totiž další mimořádně závažný problém k řešení. Na tentýž den totiž chystala ozbrojené vystoupení proti totalitnímu režimu ještě jiná rozvětvená

odbojová organizace. Ta nesla název Zvon a jejími vedoucími představiteli byli chemik a civilní zaměstnanec Vojenského technického ústavu Emanuel Čančík, úředník Josef Charvát se svou manželkou Vlastou, uprchlý politický vězeň Vratislav Polesný, skautská vedoucí Dagmar Skálová zvaná „Rakša“ a také mladý skaut Jiří Navrátil. Tito lidé nejenže chystali vlastní protikomunistické povstání na inkriminovaný 17. květen 1949, ale zcela identický byl i modus operandi jejich organizace: stejně jako mjr. Květoslav Prokeš a JUDr. Jaroslav Borkovec chtěli ovládnout veškeré klíčové instituce, osvobodit politické vězně a Československý rozhlas využít pro mobilizaci protikomunistické opozice (ohledně rozhlasu prý dokonce počítali se službami legendárního hlasatele „zahajujícího“ Pražské povstání Zdeňka Mančala). Kromě identického plánu obou organizací byl bohužel stejný i jejich osud: Zvon byl rozbit zatýkáckí vlnou ve dnech 16. a 17. května 1949.²² Koordinovaly obě skupiny své aktivity, nebo jednaly zcela samostatně? Přímé propojení těchto odbojových organizací se doposud nepodařilo prokázat, neznamená to ovšem, že neexistovalo. Vypadá to však, jako by o sobě hlavní protagonisté skutečně navzájem vůbec nevěděli, ačkoliv plánovali zcela totožnou akci na stejný termín. Byla by však taková neuvěřitelná shoda náhod prakticky možná?

Kopečného sepsaným na Hlavním štábu MNO v Praze dne 16. 5. 1949, dále pak se zprávou o akci „Anton“ (takové krycí heslo obdržela likvidace Prokešovy organizace) z téhož dne.

20 Tamtéž, zprávy o Vl. Froncovi z 29. 3. 1949 – 18. 5. 1949, úřední záznam z 16. 5. 1949. Srov. s ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-6297 MV, Prokeš Květoslav a spol. – mapa č. 2, výslechový protokol sepsaný s Vladimírem Froncem na KV StB Praha dne 20. 5. 1949.

21 Ve vyšetřovacím spise StB k případu „Květoslav Prokeš a spol.“ se nachází tajný statistický formulář zpracovaný pro Velitelství StB. Ten k akci „Anton“ uvádí toto: *Způsob odhalení: „agenturně, realizací“, Vlastní agenti (uveďte krycím číslem): AKP/334.* Otázka, zda se pod uvedenou krycí značkou skrývá Rákos-Váša, škpt. Pecháček anebo někdo úplně jiný, zůstává doposud nevyřešena. ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-6297 MV, Prokeš Květoslav a spol. – operativní podsvazek č. 1, formulář protistátní organizace Prokeš Květoslav a spol. z 18. 5. 1949.

22 Hledání odpovědi na otázku, jakým způsobem došlo k dekonspiraci Čančíkových odbojářů, by si zasloužilo samostatnou kapitulu, přičemž by i zde zůstalo mnoho nejasností. Jeden ze spisů Inspekce ministra vnitra každopádně odhaluje, že StB byla o připravované akci informována 16. 5. 1949 dvojicí mladíků (šlo o Jaromila Cábu a Jaromíra Holakovského), kteří byli do plánu na poslední chvíli zasvěceni. Viz ABS, f. A 8/1, inv. č. 1373 (Vladimír Svojitka), zpráva o prošetření trestní věci bývalého mjr. čs. armády Vladimíra Svojitky z 12. 4. 1966, protokoly o výslechu bývalých příslušníků KV StB Praha Josefa Malého a Jana Mrzeny z 25. 3. 1966, protokol o výslechu Jarmila Cábby z 30. 3. 1966. Za upozornění na tento svazek děkuji historiku a archiváři Tomáši Bursíkovi.

Mimořádně cenné svědectví o činnosti ilegální organizace přinesla po roce 1989 Prokešova spojka Dagmar Tůmová, v jejímž nuselském bytě²³ se až do svého zatčení major ukrýval. Tato politická vězeňkyně nejenže potvrdila existenci odbojových skupin plánujících ozbrojený převrat, ale popsala rovněž okamžik zatčení majora Prokeše a následné mučení vězňů: *Mjr. Prokeš a já jsme byli zatčeni v mém pražském bytě 16. 5. 1949 ve 4 hodiny ráno. Do bytu vtrhlo asi 8 ozbrojených estébáků. V tu chvíli za strašného řevu, co jim přišlo do rukou, kolem mě lítalo. Jeden z nich mě chytil za ruce v zápěstí, vlekl mě po schodech dolů a hodil mě do auta. Z mlloby jsem se probrala až v Bartolomějské ulici na pověstné „čtyřce“. To už tam byli zatčeni i někteří lidé z dalších skupin. Ve velké místnosti, pod střídavým dozorem příslušníků StB a mladých zfanatizovaných vojáků, tři dny a tři noci o hladu a žízni jsme chvílemi seděli nebo byli postaveni obličejem ke stěně. Mezitím nás odváděli k výslechům. Zřejmě aby mě vysílili, dostala jsem malé kartáčky a musela jimi za neustálého „postrkávání“ pažbou drhnout podlahu. Po těchto třech dnech a nocích jsme byli převezeni na Pankrác do vazby. Odtud v noci následovaly „jízdy“ autobusem nebo „antonem“ zpět na „čtyřku“. Byl to pohled hrůzy na kolem sedící zmlácené lidi se zakrvavenými obličejí, podlitýma očima, rozbitýma nohama tak, že se na nich nemohli udržet. Jednou mne zavedli do místnosti, kde ležel na zemi polosvětlý Oldřich Vodička. Předě mnou ho tloukli dále jakýmisi bičíky do břicha,*

Dagmar Pospíšilová (dříve Tůmová) po pádu komunistického režimu

Repro: z knihy Věry Vlčkové
Horizonty nesvobody

až mu vyhržela střeva.²⁴ Potom mně pohrozili: „Takhle budeš vypadat i ty, když nebudeš mluvit.“²⁵

Dagmar Tůmová v roce 2000 uváděla, že propojení organizací Květoslava Prokeše a Emanuela Čančíka skutečně existovalo, k naší obrovské škodě ovšem ve svém svědectví nepřibližuje, jak se mělo realizovat. Podobné je to i s její poznámkou o plk. gšt. Karlu Lukase, který byl 29. března 1949 zatčen StB. Ten prý tím, že do své smrti způsobené mučením (zemřel 19. května 1949 ve věznicí Praha-Pankrác) nepromluvil, prodloužil život Prokešovy organizace, na jejímž chodu prý významnou měrou parti-

cipoval. Musíme ovšem konstatovat, že dosavadní výzkum vede k celkem jednoznačnému závěru, že v případě plk. Lukase jde o čistou oběť politické perzekuce, která žádnou protikomunistickou odbojovou činnost nevykonávala.²⁶ Jiná věc je, že se mjr. Prokeš a plk. Lukas dobře znali, neboť byli spolužáky z gymnázia v Zábřehu a samozřejmě je spojovala i vojenská kariéra. Oba se prokazatelně stýkali a mjr. Prokeš disponoval informací o Lukasevém zatčení.

K činnosti skupiny se ve svých známých pamětech vyjádřil dokonce i profesor Václav Černý: *Borkovec měl zbraně, vozidla, odhodlané lidi, měl promyšlený akční plán: zahájit v daný den teroristický nástup proti určeným místům; obsadit klíčové body, zmocnit se klíčových osob, až po místní bezpečnostní referenty směrem dolů; vyhlásit stanné právo, rozpustit Národní shromáždění, všechny národní výbory, rozehnat Sbor národní bezpečnosti i všechny závodní milice; prozatím zrušit svobodu shromažďovací a tiskovou; povolání národ ke svobodnému vyjádření vůle volbami. Akce byla zahájena skutečným přepadem litoměřické věznice 12. května 1949 družinou Vratislava Polesného a Josefa Charváta, vyzbrojenou střelnými zbraněmi, ekrazitem, pancéřovými pěstmi, nájezdními minami; přepadení skončilo obětmi, nikoliv však dobytím věznic. I podle něj tedy odbojáři chystali povstání, a to navíc za vzájemné součinnosti. Prý se jednalo o nejradikálněji pojatý výkon branné demokratické rezistence s nadějí na úspěch.²⁷ Odkud profesor*

23 Tehdejší adresa Dagmar Tůmové byla Praha XIV – Nusle, Bechyňská 5.

24 Podle oficiální verze zemřel Oldřich Vodička na zápal plic, resp. na srdeční selhání. Viz ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-6297 MV, Prokeš Květoslav a spol. – operativní podsvazek č. 2, opis chorobopisu, léčebný a ohledací list z 27. 5. 1949. To, že byl dotyčný brutálně mučen, je nepochybným faktem. Zda ale skutečně došlo k vyhržnutí střev, není doložitelné. Nedá se vyloučit, že vzpomínka Dagmar Tůmové, jež byla ovlivněna dramatickostí situace, je v tomto bodě nepřesná.

25 VLČKOVÁ, Věra: *Horizonty (ne)svobody. Političti vězni okresu Náchod v letech 1948–1989*. KPV – Okresní úřad Náchod, Náchod 2000, s. 35–39.

26 K tématu např. STEHLÍK, Eduard: Život a smrt generálmajora Karla Lukase. *Securitas Imperii*, 2005, č. 12, s. 173–207; TÝŽ: *Zpráva o smrti plukovníka generálního štábu Karla Lukase*. In: ŽÁČEK, Pavel a kol.: *Vyjádření úcty a vděčnosti. Sborník o protikomunistickém odboji*. Ministerstvo obrany ČR, Praha 2013, s. 124–135 a FRIEDL, Jiří: *Generál Karel Lukas. Životní příběh severomoravského rodáka*. Pavel Ševčík – Veduta, Štítý 2016.

27 ČERNÝ, Václav: *Paměti 1945–1972*. Atlantis, Praha 1992, s. 331.

Černý své vědomosti čerpal, on sám nikde nesděljuje, jeho líčení přeapadení litoměřické věznice, k němuž skutečně došlo, je každopádně poněkud přehnané (nebylo použito ani pancéřových pěstí, ani min a obět byla pouze jedna – postřelený příslušník vězeňské stráže).²⁸

Generální prokuratura ve své shrnující zprávě z roku 1949 došla k závěru, že akcí obou ilegálních organizací koordinoval někdo ze zahraničí (tím by se skutečně vysvětlovala časová shoda i identický plán operací), jeho jméno však neudává.²⁹ Již jednou zmiňovaný prokurátor Juraj Vieska, jenž v Prokešově případu intervenoval, rovněž přiznával neúspěch při pátrání po záhadné „hlavě spiknutí“, přičemž si stihl postěžovat i na tlak ze strany nadřízených, aby byl případ, jemuž byl vystaven on i předseda senátu a který jako by implikoval zájem rychle zahladit stopy provokace, rychle uzavřen: *Plk. Dr. [Jiří] Stella soudil případ Prokeš a spol. tři dny, v pátek dlouho do noci. Rozsudek byl vyneseny v sobotu po obědě. Já jsem z toho byl tak unavený, že jsem nebyl už naprosto schopný pořádně ani vnímat, když šlo o skupinu 42 obžalovaných. Vzdor tomu musel Dr. Stella hned napsat rozsudek a psal ho, myslím, celou noc. Ubíjelo to pracovníka a bylo to samozřejmě na úkor kvality rozsudku. A nadto – k čemu to mělo vést, jaký to mělo smysl přehánět ve věci, která přece jen tak strašně nespěchala, a navíc, když se hlava akce 17. května nenašla a poprava vedoucích, odsouzených v tomto paralelním procese jistě*

k vypátrání této záhadné hlavy přispět nemohla? Tehdy jsem v tom viděl jen ten čepičkovský³⁰ dril, na který jsme tehdy byli zvyklí.³¹

Záhada č. 3: Ztráta soudnosti, či amatérismus?

Pokud se zabýváme neobvyklými okolnostmi Prokešovy akce, nelze nezmínit ani další zarážející skutečnosti, jako například zcela nemístný optimismus hlavních protagonistů, především majora Prokeše, ohledně jejího zabezpečení a vyhlídek na úspěch. Nezapomínejme, že se v případě vedoucích organizace jednalo o profesionální vojáky, kteří disponovali i zkušenostmi s vedením podzemní činnosti za protektorátu. Byli by Tito muži skutečně natolik naivní, že by připravovali právě takovým způsobem osudový střet s totalitní mocí? Podle toho, co dnes víme, se zdá, že odbojáři v podstatě pracovali s virtuálními silami. Mnozí z důstojníků, kteří měli během protikomunistického povstání sehrát stěžejní úlohu, ve skutečnosti nebyli získáni, jiným zase chybělo mužstvo. Vlastně se spolehnali pouze na to, že se jejich podržení podvolí rozkazům, které v inkriminovanou hodinu vydají, což byla ovšem, přiznejme si, dosti iluzorní představa. To se mimochodem týká i oněch 70 samopalníků, kteří měli zaútočit na budovu Krajského velitelství Praha a na pankráckou věznici – nikdo konkrétní z pelhřimovské posádky podle všeho nebyl ani získán, a dokonce ani osloven. Opravdu tedy

major Prokeš a jeho lidé věřili, že se skrovnými silami, které mají k dispozici, porazí totalitní režim opírající se o armádu, policii, Lidové milice a rovněž o masu stoupců z řad civilního obyvatelstva? Nechovali by se tak jako naprostí vojenští diletanti?

Vysvětlit tento zjevný paradox je dle mého soudu možné v podstatě čtyřmi způsoby: Podle prvního z nich se jedná o nepřímý důkaz, že žádná ilegální činnost Prokešovy organizace nikdy neexistovala a vše bylo komunistickými vyšetřovateli záměrně vykonstruováno. Na zatčené osoby včetně majora Prokeše je proto zapotřebí hledět jako na čisté oběti, které se proti režimu ničím neprovinily, a byly režimem likvidovány jako jeho potenciální nepřátelé. Tato verze je lákavá, dodejme, že po roce 1989 i hojně prezentována, má však jednu drobnou vadu: v konfrontaci s tím, co vypovídají prameny, v žádném případě neobstojí. Faktem samozřejmě zůstává, že u mnoha zatčených byla jejich činnost vyšetřovateli záměrně nadsazena anebo zcela vyfabulována.

Druhé vysvětlení onoho paradoxu vypadá takto: Co když bylo vše úplně jinak a nám zatím zůstává skutečný rozsah příprav na protikomunistické povstání skryt? Odbojová akce mohla mít mnohem širší základnu, než se StB a OBZ podařilo při vyšetřování odhalit. Nelze vyloučit, že existovalo nejen vzájemné propojení Prokešovy a Čančíkovy organizace (prokuratou žalováno 72, resp. 98 osob), ale dokonce tajné kontakty s dalšími ilegálními skupinami. Zde se samozřejmě na prvním místě nabízí organi-

28 K přeapadení věznice došlo ve večerních hodinách 12. 5. 1949. Vratislavu Polesnému a manželům Charvátovým vyzbrojeným pistolemi a dokonce i dvěma válečky ekrazitu se podařilo lstí dostat do budovy. Vlasta Charvátová totiž u vrátnice předstírala, že přivezla jednoho z vězňů balíček. Jakmile dozorce otevřel dveře, aby ji vykázal, byl zajištěn. Odbojáři následně jeho klíči uzamkli vchod a se svým zajatcem se vypravili osvobodit politické vězně. Při cestě budovou však na okamžik nevěnovali dozorcům pozornost, ten se dal na útěk a vyvolal poplach. Trojice zpanikařila a snažila se dostat co nejrychleji ven. Vlasta Charvátová ve zmatku ztratila ve spleti chodeb orientaci a ocitla se sama tváří v tvář jinému příslušníkovi vězeňské stráže, který se ji pokusil zadržet. Žena ho z bezprostřední blízkosti postřelila a unikla za ostatními. ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-6381 MV.

29 NA, f. Generální prokuratura Praha – nezpracováno, sp. zn. T 135/49, zpráva odd. III/3 o květnových případech.

30 Míneha je praxe zavedená komunistickým ministrem spravedlnosti a zetěm prezidenta Klementa Gottwalda, JUDr. Alexejem Čepičkou (1910–1990, ve funkci ministra spravedlnosti v letech 1948–1950).

31 KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 94–96.

zace Praha-Žatec, plánující převrat na březen 1949 (zatčeno 300 osob včetně důstojníků Hlavního štábu).³² Takové skutečnosti by patrně mohly objasnit chování majora Prokeše a dalších odbojářů. Jedná se však stále o pouhou hypotézu, kterou by bylo zapotřebí jednoznačně potvrdit.

Třetí možné vysvětlení záhady nepřipravenosti celé akce a nemístného optimismu hlavních aktérů pracuje s fenoménem chybného úsudku. Pravdou zůstává, že na přelomu čtyřicátých a padesátých let panovalo poměrně rozšířené přesvědčení, že komunistický režim v Československu stojí na hliněných nohou, že se nemůže udržet. V *nejbližší době to praskne*, zněla tehdy častá replika, která vycházela z předpokladu existence samozvané vlády agresivní menšiny nad utlačovanou většinou. Zdá se, že odbojáři v této atmosféře sami sebe chápali jako ty, kteří svým ozbrojeným vystoupením zažehnou onu příslovečnou první jiskru, která živelně přeroste v požár. Jejich plány se přesně tímto směrem ubíraly – neutralizovat mocenská centra režimu, osvobodit politické vězně a obsadit rozhlas jako médium s největším bezprostředním dosahem. Z něj poté vyhlásit počátek protikomunistického povstání a povolat do zbraně všechny odpůrce režimu. Chybná kalkulace mohla mít samozřejmě i prozaičtější příčiny: z důvodu konspirace chyběl komukoliv z odbojářů komplexní přehled o celkové síle organizace. Jak to navíc v podobných případech bývá, mnozí přeháněli své možnosti a nemluvili pravdu o učiněných přípravách.

Poslední možnost je vůči hlavnímu protagonistovi, který sám zemřel rukou kata, dosti krutá. V jeho osobě se jedná o nezodpovědné individuuum,

Člen „štábu“ Prokešovy organizace, kriminální rada ve výslužbě JUDr. Rudolf Hrbek

Foto: ABS

hazardéra, který svým svévolným počínáním, jež nebralo v potaz panující realitu, strhl do neštěstí mnoho lidí, kteří mu uvěřili anebo s ním přišli do styku. A v těchto intencích lze samozřejmě vykládat Prokešovy „prohřešky“ z války, o nichž se dochovaly mnohé relace³³, stejně jako si vypočívání vzpomínkami gen. Příkryla, který byl vůči Prokešovi mimořádně kritický a upozorňoval na jeho údajné charakterové vady a sklony k dobrodružnému jednání. Jakkoli zajímavá jsou tato písemná svědectví, jistě nepodávají ucelený obraz o majoru Květoslavu Prokešovi. V případě gen. Příkryla musíme vzít v úvahu, že se stále jedná o subjektivně zbarvenou výpověď, která patrně odrážela nejen dlouhodobé spory obou mužů týkající se politiky prezidenta Beneše v exilu, ale ovlivnilo ji také zatčení gen. Příkryla a samozřejmě následné útrapy, které Prokešovi tento muž dával za vinu (mohla zde rovněž sehrát

úlohu Příkrylova logická snaha se od Prokeše během soudních řízení v maximální míře distancovat). Při hodnocení osobnosti majora Prokeše bychom jistě měli položit na misky vah např. jeho zásluhy při zvyšování obranyschopnosti státu v éře první republiky, aktivní zapojení do protinacistického odboje a rovněž chování v období třetí republiky, kdy se na rozdíl od mnoha konformních důstojníků stavěl komunistickému vlivu v armádě aktivně na odpor³⁴ (a samozřejmě následný příklon k otevřenému protikomunistickému odboji). Co se týče Prokešova údajně svévolného počínání, které skončilo katastrofou pro všechny zúčastněné, je tu navíc jedna zásadní okolnost, jež celou věc poněkud komplikuje. Ve skutečnosti major Prokeš nepromýšlel a neformuloval plány na převrat sám. Podíleli se na nich i další lidé, jako byl JUDr. Jaroslav Borkovec či JUDr. Rudolf Hrbek.

32 K tématu viz např. MALLOTA, Petr: Voják druhého a třetího odboje Miloslav Jebavý. *Paměť a dějiny*, 2011, roč. 5, č. 4, s. 108–124; TÝŽ: Protikomunistická odbojová organizace Praha-Žatec. Konstrukce, provokace, či skutečnost? In: *Solitér. Pocta historikovi Václavu Veberovi*. ÚSTR, Praha 2012, s. 75–102 a TÝŽ: Protikomunistická odbojová organizace Praha-Žatec. Spekulace, fakta a role Jiřího Vovsa. *Securitas Imperii*, 2014, č. 24, s. 233–267.

33 Podrobně viz MALLOTA, Petr: „Vše pro kamarády, čest a svobodu národa!“ Květoslav Prokeš a jeho místo v protinacistickém odboji, s. 97–105.

34 Tamtéž.

V Čančíkově organizaci Zvon, připravující rovněž ozbrojený protikomunistický převrat, pak dokonce Prokeš nefiguroval vůbec, přesto i zde probíhal podobný proces. Máme tu snad co do činění s jakýmsi kolektivním hazardérstvím a naprostou nezodpovědností všech zúčastněných?

Odplata režimu

Dne 2. července 1949 podalo Krajské velitelství StB Praha na celkem 58 lidí trestní oznámení, již v červnu totéž učinily u „svých“ 20 vojenských osob vojenské úřady. Státní prokuratura nakonec žalovala 72 osob, které rozdělila do čtyř samostatných skupin. Tou nejvýznamnější byla skupina s výmluvným názvem „Květoslav Prokeš a spol.“, v níž byli soustředěni všichni hlavní aktéři. Soudní přelíčení se uskutečnilo ve dnech 25. až 30. července 1949 v Praze. Tribunálu předsedal pplk. Justice JUDr. Jiří Štella, prokuraturu zastupoval pplk. justice JUDr. Juraj Vieska. Tresty byly drakonické: za údajný zločin velezrady (§ 1 zákona č. 231/48 Sb.) padly celkem tři tresty smrti pro mjr. Květoslava Prokeše, JUDr. Jaroslava Borkovce a špkt. Vratislava Jandu. Naproti tomu katovi unikli s doživotním trestem JUDr. Rudolf Hrbek, Dagmar Tůmová a MUDr. Jan Prager. Vladimír Fronc obdržel 20 let těžkého žaláře, Ludmila Křesinová a Marie Svobodová dostaly shodně 15 let, na 12 let za mříže poslali soudci Jaroslava Benešovského, verdikt deset let odnětí svobody si vyslechl nejen Bořivoj Pospíšil, ale i bratr hlavního hrdiny Antonín Prokeš atd.³⁵ V navazujících třech soudních procesech se skutečnými či fiktivními členy Proke-

šovy organizace padly naštěstí pouze vysoké tresty odnětí svobody, nikoli tresty hrdelní.

Jiné to ovšem bylo u Čančíkovy odbojové organizace Zvon. U ní státní prokuratura žalovala dokonce 98 osob, které předstoupily před soudní senáty během srpna. Pro trest smrti byli vybráni Emanuel Čančík, Josef Charvát a Vratislav Polesný.³⁶ U zmiňovaných žen Dagmar Skálové a Vlasty Charvátové se nakonec komunističtí soudci spokojili s doživotím, dále následovala stejně jako v předchozím případě smrt trestů odnětí svobody o různé délce. Například mladý skaut Jiří Navrátil dostal 20 let, bývalý rozhlasový hlasatel Zdeněk Mančal pět let těžkého žaláře.

Všech šest mužů bylo oběšeno společně, resp. postupně během jediného podzimního rána. Stalo se tak 5. listopadu 1949 v pankrácké věznici.³⁷

Závěr

Role majora Květoslava Prokeše ve třetím, protikomunistickém odboji není doposud plně objasněna a je otázkou, zda se nám to kdy podaří. Tento muž se každopádně zařadil mezi ty důstojníky čs. armády, kteří se stali obětmi totalitní moci. Po pádu komunistického režimu byl občansky i profesně rehabilitován a kromě jiného i povýšen na plukovníka in memoriam. Pokud se nechceme dopustit nemístného zjednodušení a plané heroizace, musíme konstatovat, že Květoslav Prokeš byl komplikovanou osobností a mnoho jeho kroků či postojů jistě nelze vydávat za příkladné. Rozhodně si v jeho případech nevystačíme s černobílým hodnocením. Proč tento muž konal

Prokešův spolužák z gymnázia plk. gšt. Karrel Lukas, umučený komunistickou tajnou policií
Foto: ABS

tak, jak konal, a jak na své jistě hazardní počínání, které ho nakonec stálo život, nahlížel? S jistotou víme, že si uvědomoval rozsah represí vůči kolegům z armády, mimo jiné se dozvěděl i o zatčení svého spolužáka z gymnázia plk. gšt. Karla Lukase. Ve vyšetřovacím spise StB se nachází originál Prokešových instrukcí k provedení protikomunistického povstání v Brně, které poslal osudného 13. května 1949 po své spojce pplk. Václavu Kopečnému. Možná, že se právě v těchto pokynech skrývá i motiv majora Květoslava Prokeše pro jeho odbojovou činnost. 1) *Před hodinou H odejdeš ke gen. Př[ikrylovi] a předáš mu rozkaz čís. 1 a pak čís. 2. 2) Osobně převezmeš posádkové velitelství. 3) Za každou cenu obsadíš rozhlas a zapojíš ihned na Prahu. Vše pro kamarády, čest a svobodu národa.*³⁸

35 NA, f. Státní soud Praha, sp. zn. Or I 946/49, protokol o hlavním líčení a rozsudek Státního soudu z 30. 7. 1949.

36 Tamtéž, sp. zn. Or I 1003/49, protokol o hlavním líčení a rozsudek Státního soudu z 16. 8. 1949; tamtéž, sp. zn. Or I 1036/49, rozsudek Státního soudu z 22. 8. 1949.

37 NA, f. Generální prokuratura Praha, sp. zn. T 135/49, zpráva Velitelství SVS pro Státní soud Praha o provedení poprav z 5. 11. 1949. Srov. tamtéž, f. Správa sboru nápravné výchovy, osobní spis (vězně) Květoslava Prokeše, ohledací list.

38 ABS, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-6297 MV, Prokeš Květoslav a spol. – operativní podsvazek č. 1, originál písemného pokynu sepsaný mjr. Prokešem.